

DnC
- støtter kulturlivet

DA JEG VAR HEST

ELSA KVAMME SYNGER JACQUES BREL PÅ NORSK

PLATEN FORESTILLINGEN BOKEN VIDEO

ROSA SVART

"DA JEG VAR HEST"

Jacques Brel på norsk, Jacques Brel i hunkjønn gjendiktet av Elsa Kvamme.
Musikk: Francois Rauber, Jean Corti, Jacques Brel.

Medvirkende:

Elsa Kvamme, sang

Preben von der Lippe, piano

Rune Nicolaysen, fløyte, saxofon, klarinett

Lyssetting og regi-hjelp: Kenneth Dean

Kostymer: Ellen Skagen

Musikkarrangement: Preben von der Lippe og Anders Ekdahl

Plakat og program: Egil Haraldsen

Foto: Lavasir Nordrum

Public Relations: Erling Okkenhaug

Takk til

Pernille Anker og Birgitte Grimstad for hjelp til instruksjon underveis og
takk for støtte fra Fondet for Utøvende kunstnere og fra DnC.

DA JEG VAR HEST" – PROGRAM (som iblant følges):

"JEG ELSKET" (J'aimais)	. . . Jeg elsket å løpe helt til jeg falt å se natten langsomt bli dag
"OSLO" (Bruxelles)	Nede i parken var det krigsmanøver Med voksne folk som lekte russisk røver Jeg ventet skjelven på en trolley-buss som slapp min mor uskadd hjem fra byen
"NORDMENNA" (Les Flamands)	Kledd i grått som foreldrene selv hans majestet kler det
DE ØMME HJERTER (les coeurs tendres)	Det er de som har så store hjerter at du glir inn uten ord
"FREDERIK" (Madeleine)	Frederik er min julaften han er mitt Amerika selv om han er for bra for meg
LIV ("Jef")	Løft rompa di og gå ja hele din person Hvis hjertet ditt er tungt så trenger det mosjon
"SANG UTEN ORD" (Chanson sans paroles)	Men den tiden det tar å få ord på papir Å finne en penn slik at ordene blir
"IKKE GÅ FRA MEG" (Ne me quitte pas)	Jeg ville gjerne gi deg perler av regn sendt hit fra en egn hvor regnet ikke fins
AMSTERDAM	I havnen Amsterdam plystrer sjømenn en sang De drømte en gang Fjernt fra Amsterdam
BORGERNE (Les bourgeois)	Hjertet har det varmt øynene i øl hos Oksen Ferdinand på Vaterland

HESTEN (Le Cheval)

Men så de lange netter
i din silkeseng
savnet jeg den gamle stallen min
Stallen, hingsten og en eng

MADAME
(Le remparts de Varsovie)

Madame går tur med håret duftende
av Thai-mystikk
Madame går tur med blikket fast på
gamle med fabrikk

LALALA

Når jeg blir gammel blir jeg ikke til å bære
Unntatt for min seng og de magre minnene

DEN DØENDE (le moribond)

Det er hardt å skulle dø når det er vår,
du vet

Men jeg tar toget som går først
til en annen virkelighet
og hva det er ingen vet

DE GAMLE KJÆRESTERSSANG
(la chanson des vieux amants)

Jovisst du tok noen elskere
Du hadde stunder nok til det
Kroppen må bruke sine safter
Men som kjent, ja som kjent
må man ha et visst talent
for å bli gamle før man er blitt voksne

OGSÅ PÅ PROGRAMMET (men kanskje ikke i kveld):

DE FULLE MORGENFUGLENE
(les paumes du petit matin)

De har den arrogansen
som gir den navnet glade laks
De har den substansen
som gjør man gjetter straks
pappaen har pengeflaks –

SE EN VENN GRÅTE
(voir un ami pleurer)

Visst er det krigen borti Irland
og stammer helt uten musikk
Visst lengter alle etter ømhet
og et Amerika vi ikke fikk

"EN ØY" (Une ile)	En øy – så stor som håp kan bli hvor mennesker er uten angst så blek og rolig som din hud
LITT GODTERI (les bonbons)	"Åjo Johan er mindre bra enn deg Åjo Johan er mye mindre pen Vet du at han har stygge ben Er kvisete og upålitelig"
MOSS (Vesoul)	– Men, nå sier jeg deg Jeg rikker ikke meg Ja, nå sier jeg nei Jeg drar ikke til Paris og forøvrig er jeg redd for alle dine løfter din forførende vals og din trekkspillmusikk
TUSENDELERSVALSEN (la valse a mille temps)	Første delen av valsen du står alene og smiler mot meg Første delen av valsen Jeg står alene, men merker alt deg
FRITJOF (Mathilde)	Du Tom er kelner, Jan hent lysestaken Kanskje best å skifte laken FRITJOF ER HER IGJEN
GENERALEN, KYSS MEG BAK	Min venn har stor fet sans for humor og sier ofte med pasjon: Jo tynnere potetskall desto større en nasjon

Jacques Brel poet, sanger, skuespiller, filmregissør, flyver, havseiler. Trofast og troløs, sjenert og provoserende enhver karakteristikk møter i neste øyeblikk sin motsetning. Det er hans livs fortjeneste at det er umulig å lage et entydig portrett av en lidende poet, en heltemodig kunstner eller engasjert og samfunnskritisk sanger. Han var den første til å gjøre narr av forenklerende tolkninger og merkelapper som skolelærere og journalister liker så godt. "Jeg skriver sanger", pleide han å si, "ikke dikt".

Han ble født i Bruxelles 8. april 1929, midt mellom to verdenskriger og et land preget av striden mellom to språk, flamsk og fransk, og to religioner, protestantisk og katolsk, på mange måter to konkurrerende kulturer og livsholdninger. Han var aktiv i den katolske ungdomsbevegelsen, giftet seg 19 år gammel med Miche fra samme speidertropp, og var snart far til tre døtre.

Hans fremtid lå likevel ikke som funksjonær på salgsvdelingen i farens kartongfabrikk. Han prøvde å synge på varieteer i Bruxelles, gav ut en 78 plate belgisk radio nektet å spille, og kom på nest siste plass i en sangkonkurranse. En av dommerne uttalte: "Han er latterlig, den gutten".

I Paris var han ikke latterlig, men en av de mange som gikk fra kafe til kafe og spurte etter jobb, kontaktet managere som "dessverre var bortreist." "Jacques hvem sa De? Prøv igjen i morgen". I siste instans fikk han ofte høre at sangene var interessante, men "De har vel ikke tenkt å synge dem selv, med det utseendet?"

Han overlevde fra dag til dag og kjente den valgte fattigdommen til bunns, men ikke elendigheten, la misere. For han jobbet hele tiden, med sangene, med fremførelsen, studerte andre artister, sang på kafeer. Han trodde ikke på geniet, men på håndverk. "Ekte suksess", sa han stadig, "det som teller før man blir handelsvare, har alltid røtter i grundig arbeide." Store Georges (Brassens) tok det ti år å slå igjennom. Store Leo (Ferre) 15 år. Jacques Brel ble kalt "lille Brel" allerede etter tre. Ironisk, for liten var han i hvert fall ikke, fysisk sett.

I 1956 traff han varietepianisten Francois Rauber. Brel kunne legge fra seg sin tregrepsgitar, legge armer og bein til sangene, og innledet et årelangt samarbeide med en akkompagnatør, komponist og arrangør som tilførte Brel inspirasjon fra såvel Wagner og Ravel som jazzifisert trekkspill og Straviniskiakkorder.

Ingen som har sett Brel på scenen når han var på topp, vil glemme det. Selv gjennom dårlige filmopptak blir man berørt av denne mannen som synger seg gjennom smerten, kjærligheten, håpet så man føler det i sin egen følelsemuskulatur. I løpet av en konsert kunne han miste 4 kilo.

Få av sangene ble umiddelbart slagere. Først etter noen år, og ofte i andres mer polerte versjoner. En amerikansk plateprodusent som hørte originalversjonen av "Le moribond" ("Den døende") uttalte at det skulle litt fantasi til for å gjøre den til en slager. Men slager ble den under navnet "Seasons in the sun", en av 70-årenes store landeplager.

Og så, etter 12 LP'r og 11 år i rampelyset hadde han plutselig fått nok. "Jeg har ikke flere sanger å skrive", sa han, og la til "det er ikke normalt å synge foran et publikum. Det er normalt å synge i badet, når man er glad, ikke sant?"

I 1967 holdt han sin avskjedskonsert, 14 år etter at han begynte. "Leve oppreist" het en av sangene. Han sluttet på høydepunktet, når han mente han ikke kunne bli bedre, bare dårligere.

Men kunstneren Brel fortsatte. Han regisserte flere filmer, spilte teater. Han lærte å fly, kjøpte en havkrysser. Den rastløse bevegeligheten han hadde kanalisert gjennom sangen på scenen, kom nå i enda større grad ut gjennom selve livet. Alt han foretok seg var interessant for pressen, i enda større grad enn før han "hoppet av". Offisielt var han fortsatt gift med sin belgiske kone Miche, men de uoffisielle avløste hverandre. Til slutt flyttet han sammen med Maddly, danser og scriptgirl fra Stillehavsoya Guadeloupe. Dit dro de, i hans havkrysser. Og ble. På maleren Gauguins egen øy, blant kokosnøtter, palmer og enkelte gjenblevne franske kolonialister.

Han hadde funnet sin øy, mange år etter at han skrev sangen om den. Her kunne han utfordre skjebnen gjennom farefulle småflykspedisjoner snarere enn flukt fra skandalejournalister. I 1977 fløy han til Paris, og laget i løpet av noen få dager sin siste LP, "Les Marquises", med sanger fra øya og noen siste nidviser til belgierne og "Les Flamignants", som straks fikk sterke reaksjoner i hjemlandet. Til stor glede for Brel. Han var alt meget syk, den ene lungen var operert bort, men kreften spredde seg. Han var mer plaget av offentlighetens interesse enn noensinne. Bare dager før han døde satt han to timer på et flyplasstoalett for å gjemme seg for pågående journalister.

9. oktober 1978 døde han på et sykehus i Paris, 49 år gammel. Fire år tidligere døde vennen Jojo, som han skrev så mange sanger om og til. Ingen av dem rakk å bli "gamle svin". Under en bro, mellom Liege og Bruxelles, ble det skrevet på muren: "Brel is dood. hurrah!" Den ømme krigen slutter ikke, selv om man er død.

Første gang jeg hørte Jacques Brel, var jeg på vei til India. Sangene ble sittende i kroppen. De dukket stadig opp igjen: som landskap, følelser og situasjoner underveis, eller en melodi jeg ikke visste hva betydde. De lå og summet i underbevisstheten som kommentar til de forskjelligste situasjoner, nesten som bakgrunnsmusikken til en film du selv er hovedpersonen i.

Smertefullt var det å komme tilbake til mitt eget rike land, og oppdage at menneskene var mindre tilfredse og tilstede i sine egne liv enn i de langt fattigere landene jeg nettopp hadde besøkt. Brels sanger ble en slags motgift mot den mette livsfjernheten, frisk luft i innestengte stuer. Jeg begynte å lete etter norske ord som trakk sangene nærmere. Tungen smakte seg fram, etterhvert fant den ord den likte. Siden gikk det syv år.

"Å forandre språk er som å bli et annet menneske", sier tyrkerne. Språk er ikke bare ord, det er bilder, byer, historie og humor. Hvis jeg synger, som Brel: "Det var den tiden da Bruxelles var min, det var den tiden da Bruxelles bruste", ville nordmenn tenke på EF-forhandlinger og champagnediplomati. Da var det nærmere originalens poeng å synge: "Det var den tiden da Oslo var min, det var den tiden da allting levde." I stedet for å synge at Flamlenderne danser uten å bøye kne eller se på hverandre, oversatte jeg det til "Nordmenna". Også i Norge danser man uten å le. Og refrenget kan passe på de forskjelligste. I stedet for "Les Flamands", "Nordmenna", kan man synge "Bærumsfolk", "Trøndere" eller "Hallinger", etter behov. Poenget er ikke navnet på gruppen, men hva de gjør.

Det gjelder alle Brels sanger. De menneskelige poengene er så klare at de kan forandre både språk og kjønn uten å miste tennene. Derfor er det mulig å oversette og synge dem, selv for en nordkvinne.

Elsa Kvamme

ELSA KVAMME

Født i New York 1954, flyttet raskt til Oslo. Skuespillerelev Odin Teatret 1973 – 75 ("Dansenes bok"). "Klovnegruppen "Max og Mini", 1975 – 76 ("Partnere"). Studiereise India, 7 måneder. Startet Saltkompagniet Teater, Oslo 1977, instruktør, dramatiker, skuespiller i samarbeide med kompagniet for forestillingene "Klovner må leve", "Uhyret danser", "Majorenes Middag", "Fugleparade Alta", "Kvinneklovner", "Karavane", "Noahs Ark", "Vikingenes reiser", "Alice og Apen", turneer Italia, Spania, Norge. Studier av maske-dans på Bali, Indonesia. Saltkompagniet oppløst 1983. Regi-elev ved ISTA, International School of Theatre Anthropology Solo-forestillinger: "Mannen som fødte en kvinne", spilt i Spania ("Lysistrataprisen", 1983), Hellas, England, Colombia: "Dame uten jobb", "Frederik".

Tildelt Statens garanti-inntekt for skuespillere fra 1984.

PREBEN VON DER LIPPE

Født 1958, jazz-pianist. Utdannet ved jazz-linjen på Trøndelag musikk-konservatorium 1979 – 83. Free-lance musiker med egen trio, tar for tiden hovedfag i musikk, og har arrangert de fleste sangene på platen "Da jeg var hest".

RUNE NICOLAYSEN

Født 1959, free-lance-musiker. Spiller saxofon, fløyte og klarinett. Spiller også i Stein Eide Band, Ung Pike Forsvunnet, på ABC-teateret og i filmen "Hard Asfalt".

PLATE/KASSETT

Forlaget ROSA/SVART, Lasse Tømte, har produsert platen "Da jeg var hest", som er digitalt innspilt i Rainbow Studio. Sangene på platen er: "Hesten", "De ømme hjerter", "Frederik", "Liv", "Ikke gå fra meg", "Amsterdam", "De gamle kjæresters sang", "Madame", "Borgerne", "Å se en venn gråte", "Den døende", "Jeg elsket".

BOKEN

26 av Brels tekster på norsk og fransk kommer i bokform, med noter med enkel besifring og en innledende Brel-biografi. Den er utgitt av forlaget Rosa/Svart.

VIDEO

Rita Westvik og Narcissus video har produsert en 5-minutters dramatisk musikk-video basert på sangen "Hesten", med støtte fra Norsk Kassettagiftfond.